

УДК 305.08:417.011

DOI: 10.31732/2663-2209-2020-60-63-67

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМ ПРОФАЙЛІНГУ ЯК ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Пархоменко-Куцевіл О.І.

д.держ.упр., професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. Сковороди, м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 30, 08400, Україна, тел.: (050)-922-15-35, e-mail: pkoj@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0758-346X>

THEORETICAL APPROACHES TO PROFILING PROBLEMS AS A BASIS FOR ENSURING THE STATE SECURITY OF UKRAINE

Parkhomenko-Kutsevil O.

Doctor of sciences (Public administration), professor, head of the department of public administration and administration, Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after G. Skovoroda, Pereyaslav, st. Sukhomlyn'skoho, 30, 08400, Ukraine, tel.: (050)-922-15-35, e-mail: pkoj@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0758-346X>

Анотація. У статті обґрунтовано, що існує багато видів профайлінгу, у тому числі: «етнічний профайлінг», «профайлінг у лобістській діяльності», «кримінальний профайлінг», «профайлінг у сфері інформаційної безпеки», «антитерористичний профайлінг», «типологічний профайлінг», «бізнес-профайлінг», «транспортний профайлінг», «готельний профайлінг» та ін. На сучасному етапі розвитку суспільства профайлінг є дуже поширеним методом, який застосовують служби безпеки в західних та національних аеропортах для визначення осіб, що здатні здійснити злочинні діяння (наприклад, терористи). Окрім фахівців-профайлерів службами безпеки використовується технічний профайлінг (наприклад, камери відстеження, «поліграф» тощо). Кримінальний та поведінковий профайлінг є допустимими й законними інструментами, які дозволяють найбільш ефективним способом розподіляти обмежені ресурси правоохоронних органів. Метою дослідження є систематизація наукових підходів до проблем застосування профайлінгу як основи забезпечення державної безпеки України. Доведено, що профайлінг в систему публічного управління – це сукупність соціально-психологічних методик з діагностики особистісних особливостей, мотивів, можливих дій або бездіяльності, які прогнозують майбутню діяльність посадових осіб, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, політиків з метою прогнозування сценаріїв розвитку управлінських ситуацій, відносин, вчинків, моделей поведінки та спілкування, особливо протиправної поведінки, у тому числі корупційних правопорушень. Обґрунтовано, що профайлінг в системі забезпечення державної безпеки – це сукупність соціально-психологічних методик з діагностики поведінки та діяльності посадових осіб в системі публічного управління, які носять характер правопорушень і можуть нанести шкоду не тільки органів влади, де працює ця особа, а й національній та державній безпеці країни. До основних напрямків застосування профайлінгу в системі забезпечення державної безпеки є наступні: профайлінг високопосадовців (політиків, які не відносяться до посад державної служби); профайлінг державних службовців категорії «А»; профайлінг осіб, які займаються лобістською діяльністю; профайлінг осіб, які обіймають посади в системі оборонного комплексу; профайлінг системи кадрового потенціалу системи місцевого самоврядування; профайлінг виборних посад.

Ключові слова: профайлінг; публічне управління; державна безпека; кадрова безпека; загрози державній безпеці; інструменти профайлінгу.

Формули: 0; рис.: 0; табл.: 0, бібл.: 6.

Annotation. The article substantiates that there are many types of profiling, including: "ethnic profiling", "lobbying profiling", "criminal profiling", "information security profiling", "anti-terrorist profiling", "typological profiling", "business profiling", "transport profiling", "hotel profiling", etc. Profiling is a very common method at the current stage of development of society, which is used by security services at Western and national airports to identify those who are capable of committing criminal acts (eg terrorists). In addition to professional profilers, security services use technical profiling (for example, CCTV cameras, "polygraph", etc.). Criminal and behavioral profiling are permissible and legal tools that allow the most effective way to allocate limited law enforcement resources. The purpose of the study is to systematize scientific approaches to the problems of using profiling as a basis for ensuring state security of Ukraine. The author proves that profiling in the system of public administration is a set of socio-psychological methods for diagnosing personal characteristics, motives, possible actions or inaction, which predict the future activities of officials, civil servants, local government officials, politicians to predict management scenarios. situations,

relationships, actions, patterns of behavior and communication, especially illegal behavior, including corruption offenses. The author substantiates that profiling in the system of state security is a set of socio-psychological methods for diagnosing the behavior and activities of officials in the public administration system, which are offenses and can harm not only the authorities where this person works, but also the national and national security. The main areas of application of profiling in the system of state security are the following: profiling of high-ranking officials (politicians who do not belong to civil service positions); profiling of civil servants of category "A"; profiling of persons engaged in lobbying activities; profiling of persons holding positions in the defense system; profiling of the personnel potential system of the local self-government system; profiling of elected positions.

Key words: *profiling; public administration; state security; personnel security; threats to state security; profiling tools.*

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 6.

Постановка проблеми. На сьогодні існує багато загроз національній безпеці держави, у тому числі економічні, воєнні, інформаційні, продовольчі, кадрові загрози. Разом з тим, деякі загрози можливо уникнути за допомогою спеціальних інструментів, які надають можливість спрогнозувати потенційні загрози та сформувані можливість їх вирішення на стадії, коли ще ці загрози не є реальними, а лише можливими.

Саме профайлінг – є один з інноваційних інструментів забезпечення кадрової безпеки держави в системі національної безпеки України. Крім того, профайлінг в системі публічного управління не вивчене поняття, тому є об'єктивна потреба у визначенні даної дефініції та з'ясувати основні інструменти, які надають можливість спрогнозувати небезпеку з урахуванням профайлінгу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми застосування профайлінгу у системі публічного управління в Україні на сучасному етапі аналізують: Ю. Білоусов, В. Бакальчук, О. Дручек, О. Катуніна, В. Корольов, В. Манукян, О. Мартиненко та ін. Так, О. Дручек аналізує застосування профайлінгу як методу забезпечення державної безпеки та громадського порядку. Разом з тим, відсутні системні дослідження проблем застосування профайлінгу як основи забезпечення державної безпеки України.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є систематизація наукових підходів до проблем застосування профайлінгу як основи забезпечення державної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Профайлінг можна застосовувати у різних сферах життєдіяльності суспільства, у тому числі забезпечення державної безпеки і громадського порядку. На сучасному етапі розвитку суспільства профайлінг є дуже поширеним методом, який застосовують служби безпеки в західних та національних аеропортах для визначення осіб, що здатні здійснити злочинні діяння. Окрім фахівців-профайлерів службами безпеки використовується технічний профайлінг (наприклад, камери відеоспостереження, «поліграф» тощо). Кримінальний та поведінковий профайлінг є допустимими й законними інструментами, які дозволяють найбільш ефективним способом розподіляти обмежені ресурси правоохоронних органів.

На нашу думку, профайлінг доцільно використовувати як інструмент забезпечення національної безпеки. Так, профайлінг є ефективним інструментом забезпечення кадрової безпеки в системі публічного управління. Спершу профайлінг активно застосовувався спецслужбами провідних країн світу для розкриття серійних злочинів насильницького характеру, попередження терористичних актів на авіатранспорті, виявлення причетності тієї чи іншої особи до терористичних, чи інших злочинних діянь.

На сьогодні сфери застосування технологій профайлінгу вийшли далеко за межі діяльності національних спецслужб. Профайлінг є ефективним інструментом оцінки достовірності інформації при кадрових перевірках, службових розслідуваннях, різних заходах в рамках

кримінального та цивільного судочинства [1]. Перспективними вважаються такі області застосування профайлінгу, як забезпечення безпеки підприємств і окремих заходів, супровід банківської, страхової, аудиторської, договірної діяльності, політичний консалтинг, що відповідно призводить до виділення цілої класифікації видів профайлінгу [1].

Проаналізуємо теоретичні підходи до поняття «профайлінг». Так, профайлінг – це напрямок психологічної науки, який дозволяє розпізнавати невербальні компоненти, що застосовуються у міжособистісному спілкуванні. Технологія профайлінгу використовується у сфері бізнесу з метою ефективного проведення переговорів.

Профайлери (спеціально підготовлені фахівці) спостерігають за жестами, проявом емоцій, тобто – невербалікою людини. За певних умов профайлінг, як технологія, може включати в себе додаткове опитування з метою виявлення тих чи інших прерогатив у поведінці особи, тобто – вербальну компоненту. Профайлери відзначають невідповідність (неконгруентність) між вербальним і невербальним способами поведінки.

На сучасному етапі профайлінг є дуже поширеним методом, який застосовують служби безпеки в західних та російських аеропортах для визначення осіб, що здатні здійснити злочинні діяння (наприклад, терористи). Окрім фахівців-профайлерів службами безпеки використовується технічний профайлінг (наприклад, камери відеоспостереження, «поліграф» тощо) [2].

Під профайлінгом визначають практику поліції, згідно якої певний набір характеристик (профілів) використовується для пошуку та затримання особи, яка вчинила злочин (кримінальний профайлінг), або для виявлення осіб, які, вірогідно, мають відношення до злочинної діяльності (поведінковий профайлінг).

Кримінальний та поведінковий профайлінг є допустимими й законними інструментами, які дозволяють найбільш

ефективним способом розподіляти обмежені ресурси правоохоронних органів.

Одним із таких психологічних здобутків є профайлінг (англ. profile – профіль) – сукупність методів і методик оцінювання та прогнозування поведінки особи на підставі аналізу найінформативніших ознак, психологічного портрета особи, характеристик зовнішності, невербальної та вербальної поведінки, місцеперебування тощо [3].

В широкому змісті профайлінг – це система соціально-психологічних методик з діагностики особистісних особливостей, приховуваних мотивів і оцінки інформації, що повідомляється, заснованих на оцінці невербальної, вербальної та субвербальної поведінки об'єкта, з прогнозування сценаріїв розвитку ситуацій, відносин, вчинків, моделей поведінки та спілкування людини [1].

Крім того у науковій літературі розглядаються поняття «етнічний профайлінг», «профайлінг у лобістській діяльності», «кримінальний профайлінг», «профайлінг у сфері інформаційної безпеки», «антитерористичний профайлінг», «типологічний профайлінг», «бізнес-профайлінг», «транспортний профайлінг», «готельний профайлінг» та ін. Кримінальний профайлінг, антитерористичний профайлінг, транспортний профайлінг та готельний профайлінг стосується виокремлення типів осіб, які можуть нанести шкоду готелю, транспорту або здійснити кримінальне порушення.

Під етнічним профайлінгом розуміється будь-яка дія, вчинена представником влади відносно особи, або групи осіб з метою забезпечення безпеки або громадського порядку, яка базується на її фактичному або уявному членстві в групі, визначеної за расовою ознакою, кольором шкіри, етнічним чи національним походженням, або релігією без фактичних підстав чи обґрунтованої підозри, що призвело до нерівного поводження з цією особою або групою [4].

Профайлінг у лобістській діяльності являє собою сукупність заходів щодо

збору, аналізу та узагальнення інформації стосовно психологічного портрету того чи іншого учасника лобістського процесу. При цьому, такий профайлінг включає в себе як збір інформації у процесі особистого спілкування, так і аналіз інформації, отриманої з інших джерел. Профайлінг у лобістській діяльності може мати на меті усунення загроз, підвищення ймовірності реалізації цілей лобістської діяльності, або ж зниження витрат на реалізацію таких цілей [5].

На нашу думку, профайлінг в систему публічного управління – це сукупність соціально-психологічних методик з діагностики особистісних особливостей, мотивів, можливих дій або бездіяльності, які прогнозують майбутню діяльність посадових осіб, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, політиків з метою прогнозування сценаріїв розвитку управлінських ситуацій, відносин, вчинків, моделей поведінки та спілкування, особливо протиправної поведінки, у тому числі корупційних правопорушень.

Водночас, профайлінг в системі забезпечення державної безпеки – це сукупність соціально-психологічних методик з діагностики поведінки та діяльності посадових осіб в системі публічного управління, які носять характер правопорушень і можуть нанести шкоду не тільки органів влади, де працює ця особа, а й національній та державній безпеці країни.

До основних напрямків застосування профайлінгу в системі забезпечення державної безпеки є наступні:

- по-перше, профайлінг високо посадовців (політиків, які не відносяться до посад державної служби), їх можливої поведінки щодо використання державних коштів та переваг посади;

- по-друге, профайлінг державних службовців категорії «А», до функцій яких входить надання дозволів та розподіл або/та перерозподіл державних коштів, надання певних привілеїв, додаткових функцій тощо, а також забезпечення контролюючих функцій;

- по-третє, профайлінг осіб, які займаються лобістською діяльністю як основи лобіювання певних інтересів у Верховній Раді України, Кабінеті Міністрів України;

- по-четверте, профайлінг осіб, які обіймають посади в системи оборонного комплексу;

- по-п'яте, профайлінг системи кадрового потенціалу системи місцевого самоврядування;

- по-шосте, профайлінг виборних посад.

Для попередження протиправних намірів увагу слід акцентувати на визначенні таких негативних психоемоційних станів і поведінкових комплексів, як стрес, агресія, страх, тривога, брехлива поведінка, стан гіпнотичного трансу [6].

Аналіз нормативно-правових документів та наукової літератури дає підстави виокремити основні переваги впровадження профайлінгу в системі забезпечення державної безпеки, зокрема:

1. Зміцнення механізмів попередження, виявлення правопорушень, які здійснюють посадовими особами в системі публічного управління. На сьогодні такі правопорушення наносять шкоду і громадянам України, і органам державної влади.

2. Формування позитивного іміджу органів державної влади, оскільки попередження правопорушень в системі публічного управління забезпечить покращення роботи органів державної влади та забезпечить довіри до цих органів населення країни.

3. Інформаційна безпека, зокрема, виявлення небезпек через формування профайлінгу на політичних осіб та врахування ризиків під час формування міжнародного іміджу держави.

4. Можливий обмін наявною інформацією про існуючі ризики в державі та певних регіонах, які були виявленні як органами державної влади, так і приватними структурами. Тобто за даної умови можливе попередження небезпек на

всіх рівнях, а також є застереженням для інших.

5. Налагодження механізмів моніторингу якості кадрового потенціалу системи публічного управління.

Так, профайлінг можливо застосовувати в системі забезпечення національної безпеки як:

- по-перше, метод селекції кадрів системи державної служби;
- по-друге, інструмент виявлення осіб, які схильні до корупційних правопорушень;
- по-третє, осіб, які мають криміналістичні проблеми;
- по-четверте, інструмент виявлення осіб, які здатні в стресових ситуаціях діяти на свою користь і враховувати лише власні інтереси;
- по-п'яте, виявляти осіб, які не розділяють особистісні інтереси та службові обов'язки та можуть діяти в реальному конфлікті інтересів, незважаючи на нього тощо.

Проведений аналіз дає підстави зазначити, що профайлінг – інноваційний механізм забезпечення кадрової безпеки як основи державної безпеки України. Таким чином, потребує нормативно-правове закріплення поняття «профайлінг в системі забезпечення державної безпеки» в чинному законодавстві. Крім того, на нашу думку, потребує врегулювання механізми впровадження профайлінг в систему публічного управління. Окремо слід врегулювати проблеми відбору кадрів на державну службу, адже профайлінг можна використовувати як основу відбору професійних кадрів з найменшими ризиками.

Висновки. У статті проаналізовані наукові підходи до проблем профайлінгу як основи забезпечення державної безпеки України. Обґрунтовано, що профайлінг в системі забезпечення державної безпеки – це сукупність соціально-психологічних методик з діагностики поведінки та діяльності посадових осіб в системі публічного управління, які носять характер правопорушень і можуть нанести шкоду не тільки органів влади, де працює ця особа, а

й національній та державній безпеці країни. Запропоновано врегулювати поняття та механізми профайлінгу у чинну нормативно-правову базу України.

Література:

1. Метод профайлінгу у практиці боротьби зі злочинністю. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12953/Zadzerkallya.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Подільчак О. М. Кримінологічний профайлінг – реалізація вчення про особу злочинця. *Право і суспільство*. 2017. № 4. Частина 2. С. 146-150.
3. Черкасова Е. С. Кримінальний профайлінг как ориентирующий метод поиска преступника при совершении преступления в ситуации неочевидности. Профайлинг и медиация. Калуга : НОЦ, 2016. 290 с.
4. Бакальчук В. О. Толерантність до нетолерантності: проблеми протидії нетерпимості в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 1. С. 92-96.
5. Яровой Т. С. Роль профайлінгу в лобістській діяльності: державно управлінський аспект. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1799>
6. Дідковська-Бідюк М. В. Профайлінг як метод профілактики протиправних дій. *Ўридична психологія*. 2017. № 2 (21). С. 165-166.

References:

1. The method of profiling in the practice of combating crime (2020), retrieved from : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12953/Zadzerkallya.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
2. Podilchak, O.M. (2017), "Criminological profiling - the implementation of the doctrine of the identity of the offender", *Pravo i suspilstvo*, №4, part 2, pp. 146-150 [in Ukrainian].
3. Cherkasova, E.S. (2016), *Kriminalnyi profayling kak orientiruyushiy metod poiska prestupnika pri sovershenii prestupleniya v situatsii neochevidnosti. Profayling i mediatsiya* [Criminal profiling as a guiding method of finding a criminal when committing a crime in a situation of non-obviousness], NOTs, Kaluha, Russia, 290 p.
4. Bakalchuk, V.O. (2010), "Tolerance to intolerance: problems of counteracting intolerance in Ukraine", *Stratehichni priorytety*, №1, pp. 92-96.
5. Iarovoi, T. S. (2020), "The role of profiling in lobbying: public administration aspect", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, №10, retrieved from : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1799>.
6. Didkovska-Bidiuk, M.V. (2017), "Profiling as a method of prevention of illegal actions", *Ўридична психологія*, №2 (21), pp. 165-166.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2020 р.